

NEKAJ MISLI O PROBLEMIH EVTANAZIJE*

SOME REFLECTIONS UPON THE PROBLEMS CONCERNING EUTHANASIA

Marko Bošnjak

UDK7UDC 614.83

DESKRIPTORJI: *evtanazija*

Izvleček – Članek predstavlja pojem evtanazije in kratek pregled stališč do nje danes in skozi zgodovino. Dodatno so predstavljeni kazenskoopravni problemi v zvezi z evtanazijo, razlike glede na druge oblike kaznivih dejanj ter načini njenega obravnavanja v svetu in v slovenski zakonodaji.

DESCRIPTORS: *euthanasia*

Abstract – The article deals with the concept of euthanasia and presents a short survey of attitudes towards it throughout history. Criminal and legal problems concerning euthanasia and the differences regarding other criminal acts are described and attitudes towards it in different legal systems in comparison with the Slovene legal system presented.

Pojem evtanazije

Sama beseda evtanazija je grškega izvora in v dobesednem prevodu pomeni lahko oziroma dobro smrt (eu – dobro, thanatos – smrt). V resnici gre za olajšanje trpljenja ali smrtnega boja umirajočega ali neozdravljivo bolnega na tak način, da umirajoči oziroma neozdravljivo bolni umre. To olajšanje trpljenja ali smrtnega boja je mogoče doseči tako, da bodisi nekaj storimo ali pa opustimo. Pri storitvi gre lahko za aktiven odvzem življenja ali pa za pomoč umirajočemu ali neozdravljivo bolnemu, tako da si ta sam vzame življenje – v tem primeru gre za tako imenovano pomoč pri samomoru, kjer gre najpogosteje za podajanje smrtonosnega sredstva umirajočemu ali neozdravljivo bolnemu, s katerim si ta potem sam vzame življenje. Pri evtanaziji z opustitvijo pa gre za odtegnitev sredstev ali postopkov, ki bi umirajočemu ali neozdravljivo bolnemu utegnili podaljšati življenje¹.

Izraz evtanazija je prvi uporabil lord Francis Bacon leta 1620 v svojem delu *Novum organum*².

Področja, na katerih prihaja do vprašanj v zvezi z evtanazijo

Glede evtanazije bi omenil tri področja, na katerih prihaja do vprašanj v zvezi z njo, in sicer splošno etično, strokovno etično, ter kazenskoopravno.

S splošno etičnim področjem označujem vsa razpravljanja in opredeljevanja v javnosti o dopustnosti oziroma nedopustnosti evtanazije. Evtanazija je gotovo dejanje, ki zaradi svojega močnega etičnega naboja zadeva celotno družbeno skupnost.

S stališča poklicne etike se z vprašanji v zvezi z evtanazijo najpogosteje srečujejo zdravstveni delavci, prav tako pa so vprašanja in primeri, na katerih se s temi vprašanji srečujejo, najbolj živi in najbolj večplastni³. Zdravstveni delavec je namreč najpogosteje tisti, ki se mora odločiti, do kod in s kakšnimi sredstvi skušati podaljševati človekovo življenje. Tako se mora na primer odločiti, ali naj bolniku predpiše sredstvo za lajšanje bolečin, ki dodatno okvarja njegovo zdravje in mu tako približuje smrt, ali naj izvede določen poseg, pri katerem obstaja velika verjetnost bolnikove smrti⁴. Nekatera od ravnanj s tem v zvezi so tako sporna, da jih, čeprav ne ustrezajo definicijskemu opisu evtanazije, imenujejo prikrita evtanazija⁵.

Marko Bošnjak, študent 4. letnika Pravne fakultete v Ljubljani.

* Seminarska naloga pod mentorstvom prof. dr. Alenke Šelih.

¹ Podrobneje glede definicije in vrst evtanazije glej Šeparović.

² Tako Medicinska enciklopedija in J. Milčinski, L. Milčinski pa pripisuje prvo uporabo izraza evtanazija v sodobnem pomenu Angležu S. D. Williamsu.

³ Na to kaže tudi medicinska literatura, ki se po mojem mnenju tega področja pogosto loteva bolj pretanjeno in občutljivo ter bolj poglobljeno kot (kazensko) pravna.

⁴ V medicinski literaturi se zato govori o »evtanaziji in drugih odločitvah, ki zadevajo konec življenja (MDEL)« – glej van der Maas et aliteri.

⁵ Npr. tim. kordotomija, ki zmanjšuje bolečine pri raku, vendar pa je smrtnost pri njej 25%.

S stališča kazenskega prava se je potrebno vprašati, ali je dejanje evtanazije tako zavrženo in ga tudi ni mogoče preprečevati drugače, da je zato potrebna kazenskopravna intervencija. Zaradi specifičnega stališča družbe in storilca do dejanja evtanazije se zastavlja tudi vprašanje sankcije, če se seveda odločimo, da je kazenskopravna intervencija potrebna.

Kratek pregled stališč do evtanazije

Izoblikovani sta dve skupini stališč do evtanazije: prva, ki evtanazijo v kakršnikoli obliki absolutno odklanja, in druga, ki evtanazijo ob določenih pogojih, bolj ali manj restriktivnih, v takšni ali drugačni obliki dopušča. Moj namen ni podrobno predstavljati posameznih stališč iz obeh skupin, še manj pa opredeljevanje ali polemika⁶. V tej točki želim podati le splošen pregled in temelj stališč obeh skupin.

Skupina stališč, ki evtanazijo zagovarja, izhaja predvsem iz dveh pravic, in sicer pravice do odločitve za smrt ter pravice do človeka vrednega življenja.

Pravica do odločitve za smrt pomeni, da se ima posameznik pravico odločiti, vkolikor poseduje svobodno voljo, da konča svoje življenje. Kdorkoli mu po izvrstitvi te njegove pravice pomaga, ne more biti podvržen sankcioniranju s strani države.

Pravica do človeka vrednega življenja pridaja golemu dejstvu življenja atribute, ki naredijo življenje vredno človeka⁷. Kadar ti atributi niso prisotni in se ne zdi verjetno, da bi se v nadaljnjem toku življenja pojavili, je bolje, da človek življenje, ki poteka v nehumanih razmerah, konča. Vsakdo, ki pri končanju takšnega življenja sodeluje, stori humano, ne pa moralno zavrženo dejanje.

Pri izvrševanju teh pravic se zoper možne zlorabe pojavljajo takšne in drugačne kavtele, ki pomenijo glede izvršitve evtanazije večje ali manjše restrikcije⁸.

Absolutni nasprotniki evtanazije izhajajo pri utemeljitvi svojega stališča tako iz racionalnih kot iz iracionalnih argumentov (pri tem izraza iracionalno ne uporabljam v slabšalnem pomenu).

Racionalno utemeljeni ugovori opozarjajo na težave pri uresničevanju pravice do odločitve za smrt in pravice do človeka vrednega življenja zaradi nujnih

nepopolnosti človeškega bitja. J. Milčinski našteva predvsem naslednje težave: možnost zmotne ocene bolnikovega stanja, dejstvo, da njegove želje ali zahteve ni mogoče upoštevati, ker je bolnik pod trenutnim vplivom nevzdržnih bolečin⁹ ali pa da je zaradi splošne prizadetosti organizma zmanjšana njegova opravilna sposobnost, ter dejstvo, da pravic do odločitve ni mogoče prenesti na sorodnike, ki so tako ali drugače čustveno prizadeti, lahko pa imajo celo materialne interese.

Iracionalno utemeljeni ugovori človeku odrekajo pravico do odločitve za smrt. Tako stališče ima podporo tudi pri večini verskih skupnosti, tako zahodnih kot vzhodnih. Poudarjajo, da človek ne mara razumeti in sprejeti trpljenja ter zato beži pred njim v smrt¹⁰.

Obstoj stališč o evtanaziji v zgodovini

V vsakem od zgodovinskih obdobj lahko opazimo hkraten obstoj obeh skupin stališč do evtanazije. V tej točki podajam najprej pregled stališč nekaterih znanih osebnosti, ki za gotovo v določeni meri tudi odlikavajo mnenja svojega časa¹¹.

Platon v svoji Državi zagovarja opustitev zdravljenja pri osebah, ki so neozdravljivo bolne. Nasprotno njegov sodobnik Hipokrat v svoji prisegi zagotavlja, da ne bo nikoli nikomur, tudi ko bi ga prosil, zapisal smrtonosne snovi ali ga napeljal na tako misel. Smrt kot izhod iz muk zagovarja tudi Cicero.

Srednji vek je čas prevlade Cerkve, ki ostro nasprotuje evtanaziji¹². Sveti Avguštin piše, da nihče nima pravice, da bi se ubil zato, da bi se izognil trpljenju.

Novi vek prinese razmah zagovornikov evtanazije. Luther v nasprotju z dotedanjim cerkvenim pojmovanjem trdi, da je obstoj idiotov v nasprotju z naravo in jih *bog ni želel*¹³. Zagovorniki evtanazije so bili tudi Thomas More, lord Francis Bacon, Montesquieu, Voltaire in Mirabeau. O Pasteurju je izpričana zgodba, da je pomagal bolnikom z znaki razvite stekline, da so umrli brez bolečin. Pri Shakespearju pa v Hamletovem monologu, v katerem se sprašuje o biti ali ne biti, najdemo poglobljeno racionalno spraševanje o smiselnosti življenja v trpljenju.

⁶ Obširno o stališčih in njihovih utemeljitvah glej Rachels.

⁷ Rachels podaja nazorno disjunkcijo med pojmom živeti in biti živ.

⁸ Te restrikcije so razvidne skozi medicinskoetično in kazenskopravno obravnavanje evtanazije – glede slednjega glej ustrezno točko sestavka.

⁹ Morda je na tem mestu zanimiv podatek, da ne obstaja močna korelacija med objektivnim trpljenjem in željo po smrti. Po določenih izračunih naj bi bil delež samomorilcev v celotni populaciji večji kot med bolniki z rakom – povzeto po Medicinski enciklopediji.

¹⁰ Daisaku Ikeda, znani pisec budističnih filozofskih del, v svojem razgovoru z znanim zgodovinarjem Arnoldom J. Toynbeejem pravi, da se zaradi tega pri odločanju o življenju in smrti ne moremo zanesti na človekov intelekt, umovanje in čustvovanje, saj je njihova naloga le omogočiti, da se življenska sila lahko razodene v vzvišenejših oblikah. O koncu življenja sme odločati le življenska sila sama – povzeto po L. Milčinskem.

¹¹ Podrobneje o stališčih skozi zgodovinska obdobja glej J. Milčinski in Medicinska enciklopedija.

¹² Zgled za to ji daje sam Kristus, ki zavrne vino, pomešano z miro, ki mu ga ponudijo rimski vojaki.

¹³ Tu naj opozorim na razširjen problem obravnavanja prizadetih v družbi. Nekatere kulture so jih preganjale, nekatere ignorirale, nekatere pa kot škodljive uničevale. Šele v sedemnajstem stoletju so nastale prve inštitucije z nalogo, da skrbijo za prizadete, šele v devetnajstem pa so prvi začetki vzgoje in izobraževanja prizadetih.

Evtanazijo kot konec človeka nevredega življenja so poznala – do določene mere pa poznajo tudi še danes – mnoga ljudstva. Izpričan je običaj primitivnih Bretoncev, ki so s »posvečenim kladivom« razbili lobanjo umirajočim, ki so predolgo umirali. Polinezijska plemena so poznala običaj ubijanja nemočnih starcev¹⁴. Mnoga ljudstva poznajo izpostavljanje prizadetih otrok. Posebej krut se zdi tibetanski običaj potapljanja novorojenčka v ledenomrzlo vodo, pri katerem pomrejo vsi slabotnejši otroci – preživijo le tisti, za katere se izkaže, da so sposobni, da preživijo v trdih življenjskih razmerah Himalaje.

Še kratek ekskurz za ljubitelje zgodovinskopravne šole. Po mnenju Forqueja naj bi individualistični latinski (romanski) duh odklanjal evtanazijo, saj ljubi življenje in se bojuje zanj do zadnjega diha. Med germanskimi narodi naj ne bi bilo opaziti tako izrazitega odklanjanja evtanazije¹⁵. Za južne Slovane Šeparović ugotavlja, da kljub temu, da vse pri njih zastopane verske skupnosti evtanazijo odklanjajo, ne odklanjajo evtanazije, temveč da v ta namen uporabljajo razne metode.

Do prvih izglasovanj uzakonitve evtanazije je prišlo leta 1906 v ameriških zveznih državah Ohio in Iowi, vendar ju je kasneje kongres v Washingtonu odklonil. V Evropi je do prve uzakonitve (oziroma boljše dekriminacije) evtanazije prišlo leta 1922 v ruskem kazenskem zakoniku, ki je določal, da ni mogoče kaznovati tistega, ki je usmrtil koga na njegovo prošnjo iz motivov sočutja in usmiljenja. Ta ekscipcija pa je bila že čez pet mesecev ukinjena. Svoj veliki trenutek, s tem pa tudi strahotno zlorabo, je legalizacija evtanazije doživela v času nacistične Nemčije. Na podlagi že na prvi pogled sporne teorije o dovoljenosti uničevanja življenja nevredega življenja¹⁶ je bil v tridesetih letih sprejet Zakon o preprečevanju dedno bolnega potomstva, leta 1939 pa se je na njegovi podlagi začel izvrševati tako imenovani evtanazijski program, ki se je leta 1941 zaradi pritiskov javnosti in cerkvenih krogov ustavil. Na nürnberškem procesu so število ljudi, ki naj bi jih v tem programu usmrtili, ocenili na 275 000¹⁷. Nihče, ki se

danes zavzema za dekriminacijo evtanazije, ne sme obiti te zgodovinske izkušnje.

Kazenskopравни problemi v zvezi z evtanazijo

Kljub temu, da strokovno etični vidiki evtanazije po svoji zapletenosti in množičnosti primerov¹⁸ gotovo presegajo kazenskopravne vidike, je le potrebno ugotoviti, na kakšen način naj se kazensko pravo odzove na primere evtanazije.

Evtanazija kot kaznivo dejanje je atipična glede na siceršnje oblike kaznivih dejanj. Od siceršnjih oblik se razlikuje predvsem po motivu, odnosu žrtve in storilca do dejanja, stopnji protipravnosti dejanja in vrednotenju dejanja s strani družbene skupnosti.

Odvzem življenja, ki ga kazenski zakoniki obravnavajo kot dejanje umora, je dejanje, ki je ponavadi storjeno iz nadvse zavrnjenih nagibov, na primer sovraštva, koristoljubja, maščevalnosti, ljubosumja, gole okrutnosti ipd. Dejanje evtanazije pa je ponavadi¹⁹ storjeno iz usmiljenja in sočutja, ki sta nedvomno plemenita nagiba.

Pokončanje življenja, zaradi katerega pride do kazenskopravne intervencije, je praviloma v nasprotju z voljo žrtve. Evtanazijo pa navadno²⁰ opravijo na izrecno zahtevo žrtve. Kaznovanje storilca bi bilo torej v nasprotju s splošnim pravnim načelom »volenti non fit iniuria«. Vendar v splošnem v kazenskem pravu velja, da oškodovančeva privolitev ne izključuje obstoja kaznivega dejanja.

Dejanje evtanazije se delno razlikuje od drugih kaznivih dejanj tudi po odnosu storilca do dejanja. Čeprav že sama storitev kateregakoli kaznivega dejanja govori za to, da njegov storilec ni bil absolutno prepričan v nevredega svojega ravnanja, pa je za evtanazijo tipično, da je storilec prepričan²¹ v visoko moralno vrednost svojega dejanja. Prav tako pa je storilec evtanazije v mnogih primerih vsaj povprečna in urejena osebnost, ki verjetno (v kolikor ne gre za zdravnika) dejanja evtanazije ne bo nikoli več po-

¹⁴ To je ponoven primer odstranjevanja iz družbe tistih, ki zanj niso več koristni. Takšna praksa učinkovito izginja šele z afirmacijo socialne države.

¹⁵ Res sta v zakonodajnih iniciativah v prejšnjem in tem stoletju (ki pa so bile neuspešne) prednjačili Velika Britanija in Nemčija, do prve obširnejše prakse in tudi velikanske zlorabe evtanazijskega programa je prišlo v Nemčiji, danes pa z delno dekriminacijo evtanazije prednjači Nizozemska.

¹⁶ Nastala je v dvajsetih letih tega stoletja, njena avtorja pa sta pravnik Binding in psihiater Hoche. Zanimivo je, da je že naslednje leto po njenem nastanku proti njej daljnovidno zelo ostro nastopil slovenski psihiater Šerko.

¹⁷ Glavni izvajalec programa, zdravnik Brandt, je samo število duševnih bolnikov ocenil na 60 000.

¹⁸ Po široki študiji, ki so jo opravili na Nizozemskem, kljub pogojni dekriminaciji evtanazije druge odločitve, ki zadevajo končanje življenja (MDEL) po številu devetnajstkrat presegajo odločitve za evtanazijo.

¹⁹ Ni pa to absolutno pravilo. V določenih primerih so svojci materialno zainteresirani za opravo evtanazije npr. zaradi dedovanja ali znebitve visokih stroškov zdravljenja bolnika (zato se poudarja, da je legalizacija evtanazije dopustna le v državah, v katerih so vsi prebivalci vključeni v sistem obveznega zdravstvenega zavarovanja). Ob legalizaciji evtanazije je moč pričakovati tudi nastanek klinik, kjer bo opravljanje evtanazije pridobitna dejavnost.

²⁰ Vendar je pri umirajočemu oziroma neozdravljivo bolnemu zaradi slabega zdravstvenega stanja ali zaradi trpljenja pogosto podan defekt volje, tako da se izražanje volje prenese na njegove svojce.

²¹ Čeprav seveda na eni strani poznamo tudi evtanazije iz koristoljubja, na drugi strani pa tudi druga dejanja, kjer je storilec prepričan v visoko moralno vrednost svojega dejanja npr. politični delikti, atentati iz fanatizma, dejanja zaradi ugovora vesti ipd.

novila. Zato se postavlja vprašanje primernosti izreka katerekoli kazenske sankcije takšnemu storilcu.

Posledica evtanazije je prenehanje življenja. Vendar preneha življenje zato, da bi umirajočemu ali neozdravljivo bolnemu skrajšali trpljenje ali smrtni boj. Z evtanazijo je res prizadejano zlo, a potrebno se je vprašati, v kolikšni meri, če sploh, je presegalo zlo, ki je grozilo²². Lahko pa se vprašamo tudi drugače: resda posledica evtanazije je končanje življenja; a kakšno vrednost, če sploh kakšno, je imelo takšno življenje? Glede na pravkar povedano se lahko vprašamo o stopnji formalne in materialne protipravnosti evtanazije.

Večino drugih kaznivih dejanj družba vrednoti bolj ali manj negativno. O evtanaziji so mnenja v družbi bolj deljena. Nanje vpliva tudi konkretni dejanski stan, s katerim se v posameznem primeru srečujejo. Vprašanje je, koliko je mogoče v sodobni državi, ki dopušča vrednostni pluralizem, inkriminirati dejanje, glede katerega so mnenja tako deljena. Ravno zato, ker ne žanjejo več enotne obsodbe javnosti, so nekateri nekoč kazniva dejanja zoper moralo (na primer homoseksualnost, pornografija, prostitucija) izpuščena iz kazenskih zakonikov mnogih držav.

Seveda pa vse navedene razlike med evtanazijo in drugimi kaznivimi dejanji ne morejo enoznačno govoriti za njeno dekriminacijo. Možno jim je ugovarjati s stališči, da je življenje absolutna vrednota, ne glede na to, koliko je za njegovega posameznega »nosilca« vredno, da je kljub vrednostni razvođenitvi (ali pa prav zaradi nje) kazenska intervencija potrebna in da je zločin potrebno kaznovati, ne glede na to, kakšen je motiv in siceršnje življenje njegovega storilca. Navedene razlike »zgolj« silijo zakonodajalca in sodnika, naj podrobno razmisli o ustreznem načinu obravnavanja evtanazije v kazenskem pravu.

Obravnavanje evtanazije v kazenskem pravu

Dejanje evtanazije se primerjalnopravno gledano pretežno obravnava na naslednje načine:

- evtanazija se obravnava kakor vsak drug odvzem življenja, motiv pri dejanju pa je lahko zgolj olajševalna okoliščina pri odmeri kazni v skladu s splošnim delom kazenskega zakonika,

- zaradi specifičnega motiva se dejanje evtanazije obravnava kot posebno privilegirano kaznivo dejanje,
- evtanazija ni kazniva, v kolikor se opravi pod določenimi pogoji²³.

Zanimiv je razvoj obravnavanja evtanazije na Nizozemskem, kjer je evtanazija kaznivo dejanje in se, kadar je izvršena v obliki odvzema življenja kaznuje z zaporno kaznijo do dvanajst let, v obliki pomoči pri samomoru pa z zaporno kaznijo do treh let. Vendar pa je sodna oblast v osemdesetih letih skozi judikate izoblikovala stališče, da dejanje evtanazije ni kaznivo, kadar je zdravnik ravnal pod vplivom nuje oziroma sile²⁴ in tako ravnal protizakonito, da bi dosegel večjo korist (pri tem se je Vrhovno sodišče Nizozemske naslonilo na ustrezno določbo nizozemskega kazenskega zakonika). Za uspešno obrambo z ugovorom nuje oziroma sile morajo biti podane naslednje predpostavke:

- evtanazija mora biti opravljena na zahtevo, ki jo popolnoma svobodno in prostovoljno poda bolnik sam;
- bolnikova zahteva mora biti dobro premišljena, dlje trajajoča in vztrajna;
- bolnikovo (ne nujno fizično) trpljenje mora biti takšno, da ga ni moč prenašati, prav tako pa ni možnosti za izboljšanje zdravstvenega stanja;
- evtanazija mora biti zadnje sredstvo, potem ko so bile pretehtane vse ostale možnosti za izboljšanje bolnikovega zdravstvenega stanja;
- evtanazijo opravi zdravnik in
- zdravnik se pred tem posvetuje z drugim neodvisnim zdravnikom, ki ima izkušnje na področju evtanazije.

S takšno de facto dekriminacijsko politiko do evtanazije je Nizozemska evtanazijo vpeljala v vsakdanjo zdravniško prakso²⁵. Zaradi podrobno izdelanega in restriktivnega sistema kavtel ter izvajanja v stabilnih družbenih razmerah je nizozemski model vreden posebne pozornosti²⁶.

Evtanazija in slovensko kazensko pravo

Slovensko kazensko pravo tudi po sprejemu novega Kazenskega zakonika (Ur. l. RS št. 63/94, v nadaljevanju KZ) ohranja kaznivost evtanazije v obliki storitve.

²² Takšen pogled skuša prikazati primer evtanazije kot primer skrajne sile.

²³ Po starih podatkih iz leta 1961, ki so mi bili na voljo, sta zgolj kazenska zakonika Peruja in Urugvaja dekriminirala evtanazijo, perujski celo zgolj v obliki pomoči pri samomoru. V zadnjih letih sta v ameriških zveznih državah Washingtonu in Kaliforniji za las propadli (obe s 46 % glasov) referendumski iniciativi za dekriminacijo evtanazije.

²⁴ Prevod nizozemskega izraza noodtoestand najbrž ni ustrezen. Keown ga prevaja kot necessity oziroma emergency. Gre najbrž za inštitut, podoben našemu inštitutu skrajne sile (s tem v zvezi opozarjam na podobnost z razpravljanim pod točko 5 v zvezi s skrajno silo).

²⁵ Evtanazija kot odvzem življenja se kot vzrok smrti pojavlja v 2,6 % smrtnih primerov, pomoč pri samomoru v 0,3 % smrtnih primerov, vse zdravniške odločitve, ki zadevajo konec življenja, pa predstavljajo 38 % vseh smrtnih primerov in 54 % vseh »neakutnih« smrtnih primerov – podrobneje glej van der Maas et aliteri.

²⁶ To dokazuje tudi veliko število enot medicinske in pravne literature, ki se tičejo evtanazije na Nizozemskem.

Kdor umirajočemu ali neozdravljivo bolnemu vzame življenje, se kakor vsak drug storilec kaznivega dejanja umora kaznuje z zaporom najmanj petih let (1. odstavek 127. člena KZ). Le če je to dejanje storjeno v posebno olajševalnih okoliščinah, se storilec kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let (3. odstavek 127. člena KZ). Sodišče mora v konkretnem primeru ugotoviti, ali so te posebno olajševalne okoliščine podane. Pri tem mu je v pomoč določba 41. člena KZ, ki olajševalne okoliščine primeroma našteva. Evtanazija kot odvzem življenja je torej po slovenskem kazenskem pravu privilegirana oblika kaznivega dejanja umora, kolikor so pri njej glede na siceršnji odvzem življenja podane posebno olajševalne okoliščine.

Kdor umirajočemu ali neozdravljivo bolnemu pomaga pri samomoru in ta stori samomor, se kakor vsak pomagač pri samomoru kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let (1. odstavek 131 člena KZ). Podobno kot pri odvzemu življenja se, kolikor so podane posebno olajševalne okoliščine, storilec kaznuje mileje in sicer z zaporom do treh let (5. odstavek 131. člena KZ)²⁷. O tem, ali so podane posebno olajševalne okoliščine, enako kot pri odvzemu življenja odloča sodišče, pri tem pa si pomaga z že omenjeno določbo 41. člena KZ.

Evtanazija v obliki opustitve je mnogo redkeje kot evtanazija v obliki storitve predmet kazenskega pregona. Težko jo je namreč podvreči kaznivima dejanjema opustitve pomoči oziroma opustitve zdravstvene pomoči.

Kaznivo dejanje opustitve pomoči (140. člen KZ) kot znak kaznivega dejanja določa tudi neposredno smrtno nevarnost žrtve. Takšna akutna nevarnost pa je v okoliščinah, v katerih pride do evtanazije, redka.

Kaznivo dejanje opustitve zdravstvene pomoči, ki je *lex specialis* glede na kaznivo dejanje opustitve pomoči²⁸, sicer določa kot znak kaznivega dejanja le nevarnost za življenje, ne pa tudi neposredne (akutne) smrtne nevarnosti²⁹. Vendar pa mora biti opustitev v nasprotju s poklicno dolžnostjo zdravstvenega delavca. Ali gre pri opustitvi za ravnanje, ki je v nasprotju s poklicno dolžnostjo zdravstvenega delavca, pa lahko odgovori le poklicna etika posameznega profila zdravstvenega delavca, ki pa glede obsojanja posameznih dejanj in opustitev, katerega je olajšanje trpljenja ali smrtnega boja umirajočega ali neozdravljivo bolnega, ni enoznačna.

Upoštevajoč splošni del KZ ni izključeno, da bi se obdolženec dejanja evtanazije v svojem zagovoru skliceval na skrajno silo ali vsaj na prekoračeno

skrajno silo in tako skušal izključiti protipravnost svojega dejanja (pri tem opozarjam na nizozemsko sodno prakso, ki je podoben zagovor v določenih primerih sprejela). Od sodišča bo odvisno, kako bo vrednotilo človeško življenje v primerjavi s trpljenjem oziroma smrtnim bojem in tako sprejelo oziroma ne sprejelo takšen zagovor.

Za konec

Stališča o dopustnosti oziroma nedopustnosti evtanazije opredeljujejo njeno obravnavanje v javnosti, etiki posameznih poklicev in ne nazadnje tudi v kazenskem pravu. Vrednotenje evtanazije pa prej ali slej temelji na razumevanju življenja in njegovega smisla, sicer ga ne moremo obravnavati resno.

Ko stojimo pred vprašanjem življenja in njegovega smisla, je bolj kot preuranjena enoznačnost in zaverovanost v edino pravilnost lastnega mišljenja na mestu ponižnost pred veličino tega vprašanja in tiho premišljevanje o njem. Kdo more reči, da mu je znana skrivnost čudeža življenja in hkrati zagovarjati evtanazijo v splošnem ali pa ostro obstojati tistega, ki je iz najplemenitejših nagibov pomagal drugemu končati muke, ki jih nihče od nas ni izkusil?

Šele ko bo v zavest človeštva kot celote prodrlo razumevanje ustroja bivajočega in s tem tudi smisla življenja, bo obravnavanje evtanazije lahko zares pravično.

Literatura

1. Annas GJ. Death by Prescription – The Oregon Initiative, *The New England Journal of Medicine*, volume 331, 1994.
2. Bavcon L, Šelih A. Kazensko pravo (splošni del). *ČZ Uradni list*, 1987.
3. Kazenski zakonik Republike Slovenije. Ur. l. št. 63/94.
4. Keown J. The Law and Practice of Euthanasia in The Netherlands. *The Law Quarterly Review*, volume, 1992: 108.
5. Lauter H, Meyer JE. Entkriminalisierung der Sterbehilfe? *Monatschrift fuer Kriminologie und Strafrechtsreform*, 1988: 6.
6. Medicinska enciklopedija, zvezek 4. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1961.
7. Milčinski J. Medicinska etika in deontologija (razprave in članki). Ljubljana: DDU Univerzum, 1982.
8. Milčinski L. Evtanazija in »evtanazija«. V: Rachels J: Pravica do smrti (evtanazija in morala). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.
9. Montanari Z. English for special education. Zagreb 1983.
10. Rachels J. Pravica do smrti (evtanazija in morala). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.
11. Šeparović Z. Evtanazija in sorodna ravnanja, v *Kriminologija za pravnike* (izbor člankov). *ČZ Uradni list*, 1990.
12. Van der Maas PJ, van Delden JMM, Pijnenborg L, Looman CWN. Euthanasia and other medical decisions concerning the end of life. *London: Lancet*, vol. 338, 1991.

²⁷ Morda velja omeniti, da se lahko evtanazijo v obliki pomoči pri samomoru, v kolikor pri tem niso podane posebno olajševalne okoliščine, obravnava tudi kot katero izmed kvalificiranih oblik kaznivega dejanja pomoči pri samomoru, če se dejanje stori proti mladoletni osebi ali osebi, ki ni mogla razumeti pomena svojega dejanja ali imeti v oblasti svojega ravnanja ali pa je bila ta njena sposobnost bistveno zmanjšana (2. in 3. odstavek 131. člena KZ).

²⁸ Storilec kaznivega dejanja opustitve pomoči je lahko vsakdo, storilec kaznivega dejanja opustitve zdravstvene pomoči pa le zdravnik ali drug zdravstveni delavec.

²⁹ V tem se novi KZ razlikuje od prejšnjega, saj je prejšnji kot znak kaznivega dejanja določal neposredno smrtno nevarnost.